

## 1. del

### Gospodarjenje

**Gospodarjenje** je človekova dejavnost s katero zmanjšuje omejena sredstva s katerimi zadovoljuje svoje potrebe, pri čemer deluje zavestno.



G - gospodarjenje

?1- živalski nagon

?2- ne obstaja

?3- ne obstaja

Slika 1

#### Potrebe:

- da bi gospodaril, mora imeti človek potrebe
- materialne (predmet zadovolji z materijo) - nematerialne
- zdrave - nezdrave
- zadovoljujemo direktno ali indirektno

#### Sredstva:

- potrebe zadovoljujejo le koristna sredstva - *dobrine*
- če niso omejena so to *proste, svobodne dobrine* (voda, zrak)
- če so omejena so to *ekonomske dobrine* (navadno imajo ceno, lahko pa tudi ne - šolanje)

#### Zavestno delovanje:

- povečuje razpoložljivost dobrin za zadovoljitev potreb
- človeka dvigne nad ostala bitja - način se izboljšuje - tehnološki napredek
- je osnovno gibalo

Gospodarjenje ni edina človekova aktivnost (kulturne, športne...), je pa temelj za druge aktivnosti. Vse druge aktivnosti so vezane na gospodarjenje.

Boljši gospodarji so na severu - slabši pogoji - večja potreba po zavestnosti

### Faze v gospodarjenju

1. **Potrošnja** - dobrine se neproizvodno potrošijo, da se obnovi delovna sila (človek)
2. **Proizvodnja** - človek iz enih dobrin s pomočjo pripomočkov dela druge dobrine in s tem večja vrednost (iz lesa naredi mizo)
3. **Delitev** - določijo se deleži posameznika na ustvarjenem produktu. Prisotna je v vseh sistemih. Nepotrebna je le v gospodarstvu enega človeka (Robinson Crusoe)
4. **Menjava** - dobrine ene vrste se zamenjajo za dobrine druge vrste. Menjalne dobrine so *blago*. Menjava ni bila vedno prisotna. *Avtarhično gospodarstvo* - samostojno,

izolirano, kjer se ne menja. Danes so vsa gospodarstva menjalna (mikro - družina, makro - države). *In natura* - menjava v naravi, naturalno.

Za menjavo je potrebna dvojna koincidenca (Blago1  $\leftrightarrow$  Blago2) - prvi mora imeti za drugega tisto kar on najbolj potrebuje. To pa je omejeno s stroški, napori, časom. Zato se pojavi blago, ki ga vsi sprejmejo v veljavo - denar. Npr.: peku ni treba več iskati sirarja, ki bi mu za njegov kruh dal sir. Proda kruh in kupi sir. (Blago1  $\leftrightarrow$  Denar  $\leftrightarrow$  Blago2)

Problemi: signali na trgu so počasni (informacija, ali pek peče pravo količino določenega kruha, pride čez čas). Posledica je kopičenje blaga.

3. in 4. faza se ne dogajata v časovnem smislu, zgodita se v trenutku. Menjava se zgodi, ko da kupec denar in prodajalec blago. Plačo kot delež v dohodku dobiš takoj (nakazilo na račun).

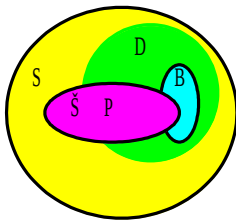
V delitvi se delež določi, v menjavi pa se določi njegova dejanska vsebina (za kaj bom porabil denar).

## Proizvajalni dejavniki in sredstva

· input, output

Inputi pridejo vsak dan noter, da se ustvarijo dobrine - outputi

?? sredstva - dobrina - produkt - blago  $\uparrow$  označi razmerje z diagramom !!



S = stvar, sredstvo

D = dobrina

P = produkt

Š = škart

B = blago

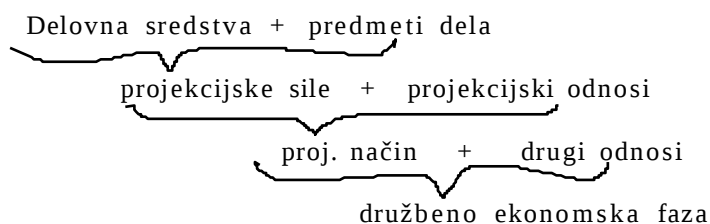
Slika 2

**Produkt** je dobrina, ki je rezultat človekovega dela. Lahko je potrošni (neposredno namenjen potrošnji) ali pa proizvodni (sodelujejo pri proizvodnji nekih drugih dobrin; npr. iz jekla se naredi stiskalnica, ki sodeluje pri izdelavi avtomobila, ki pa je potrošna dobrina).

Isti produkt je lahko potrošna (družinski avto) ali proizvodna (taxi) dobrina.

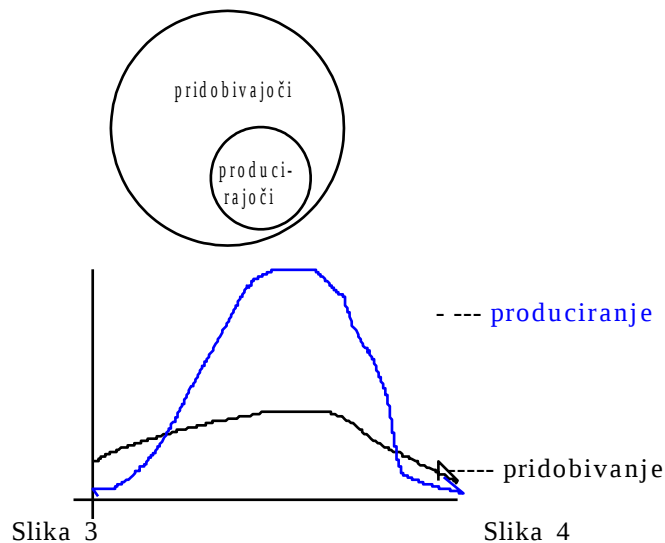
**Delovna sredstva** imajo daljšo življenjsko dobo, se pa rabijo. To so stroji, naprave, posoda...

**Predmeti dela** imajo krajšo življenjsko dobo. Jeklo iz katerega je karoserija avtomobila je delovno sredstvo.



## Produciranje in pridobivanje

Tisti, ki delajo produkt, producirajo. Pridobivajo pa tisti, ki ne delajo oz. pri delu ne delajo produkta.



## Kako se je širil pojem produktivnega dela

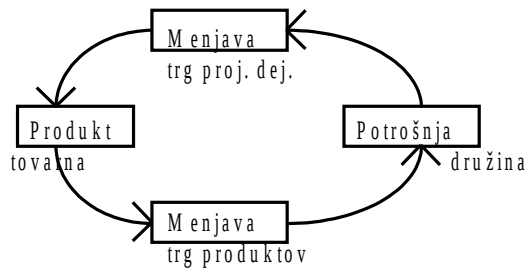
- **MERKANTILIZEM:** konec 15. stol; produktivno je tisto delo, ki omogoča pridobivanje zlata (neposredno - odkrivanje ali posredno - zunanjetrgovinska menjava; izvoz omogoča zlato - plačilo. Država je hotela imeti pozitivno izvozno-uvozno bilanco (več izvoza) ali pa kolonije za pridobivanje zlata). Smatralo se je, da je močnejša tista država, ki ima več zlata. Materialni element je bil temelj za vse v državi.
- **FIZIOKRATIZEM:** 17.,18. stol.; produktivne so tiste dejavnosti, ki črpajo iz zemlje. Konkretno: kmetijstvo, rudarstvo, lov, gozdarstvo. Za fiziokrate že predelava surovin pridobljenih iz zemlje ni bila več produktivna.
- Produktivno je vsako delo, ki ustvarja materialni produkt. Torej tudi predelava iz zemlje pridobljenih virov šteje kot produktivno delo  $\uparrow$  vse vrste industrije. To stališče so zagovarjali klasiki ekonomije (štejemo jih v klasično šolo ekonomije), prvi pa je bil Adam Smith z delom "Bogastvo narodov" - 1789. To teorijo so sprejeli tudi marksisti, vendar so kot produktivno delo dodali še transport, ker se z njim veča uporabna vrednost. Produkt, ki se je izračunaval v marksizmu se je imenoval *neto materialni produkt*.

Primarni sektor - dej. vezane na zemljo (kmetijstvo, ribištvo, gozdarstvo)

Sekundarni sektor - predelava produktov iz zemlje (industrija)

- Danes je najširše uveljavljeno, da je produktivno vse tisto, kar je koristno. Koristno pa je tisto, za kar namerava nekdo plačati.

## Proces reprodukcije



Slika 5

## Organizacijska struktura sodobnega gospodarstva

1. Faza: produkcija in potrošnja potekata v isti enoti (kmetija, zlatar na Bašcaršiji - stanuje in dela v istem prostoru). Kasneje se proizvodnja in potrošnja ločita v 2 enoti. To je že rezultat delitve dela.

2. Faza: pride do ločitve na posamezne samostojne pravne enote (firme, zadruga,...). Po eni strani gre za **vertikalno delitev**. Kriterij te delitve je stopnja dodelanosti produkta:

- surovina
- polproizvodi
- dokončni proizvod - nikoli več ne bo

predmet obdelave

- gre v potrošno enoto

- gre v proizvodno

dejavnost kot

delovno sredstvo

Po drugi strani pa gre za **horizontalno delitev** na posamezni stopnji dodelanosti posamezne samostojne pravne enote, pri kateri sta kriterij ali material (lesna, kemijska ind....) ali vrsta potrebe (prehrambena ind....)

Obe delitvi sta rezultat družbene delitve dela. Znotraj ene pravne enote (npr. tovarne) pa pride spet do delitve na obrate. To pa je že **tehnična delitev dela**, ker tehnologija opredeli nadaljnje razdelitve.

**Mednarodna delitev dela** - ne gre za delitev funkcij dela v eni državi ampak se države med seboj delijo: nekatere delajo kmetijska storitve, druge filmske, rudarske, industrijske,...

## Tok dobrin in tok denarnih dogodkov - gospodarski krožni tok

enote: potrošnja, proizvodnja, menjava (trg produktov, trg prod. dejavnikov)

Projekcijski faktorji so *inputi*, ki ustvarjajo produkt

### Primarni projekcijski faktorji:

- glavni faktor je zemlja, naravni viri
- delo:
  - fizično in umsko trošenje energije
  - podjetništvo kot organiziranje bodočih procesov proizvodnje
  - izumiteljstvo, iznajditeljstvo kot opredmetenje tehnološkega razvoja
- kapital kot vsota v preteklosti akumuliranih prihrankov

**Sekundarni faktorji** so projekcijska sredstva. Izhajajo iz primarnih faktorjev.

Potrošnja je hkrati proizvodnja. Ona obnavlja produkte; uničuje se, da bi se nekaj naredilo. Težnja je, da ima tisto, kar se naredi, večjo koristnost kot tisto, kar se uniči.

Nasprotni krog gospodarskemu je denarni krožni tok. Oba tokova sta približno enako velika in istočasna v večini primerih. Razlikujeta se: blagovni tok in tok storitev je vsak dan nov, denarni tok pa je ves čas enak (isti denar kroži).

?? Ali lahko dosledno uveljavimo trditev, da sta oba tokova istočasna in enako velika?

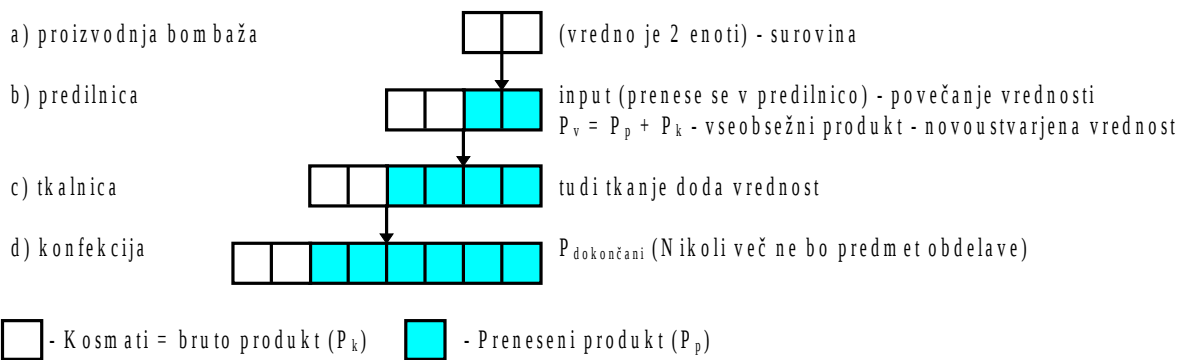
Ne: leasing, kredit, odlok plačila

### Družbeni produkcijski proces in družbeni produkt

Družbeni produkt- seštevek produkta vseh gospodarskih enot neke družbe (produkt Leka, Krke...) - *makro pogled*. Produkt posamezne enote je zasebni produkt - *mikro pogled* (obleka Mure)

#### 1. Ustvarjanje določene količine oblikovanega proizvoda

- nastajanje produkta



Slika 6

Narejeno je 8 enot vseobsežnega produkta (v 4. stopnji), ki je v tem primeru tudi dokončani. To gre sedaj preko trga do potrošnje (ta oblika se lahko vrne v proizvodni proces, če jo nosijo delavci, vendar se ne obdeluje).

Vseobsežni produkt zadnje stopnje je enak seštevku vseh kosmatih produktov vključno z zadnjo stopnjo.

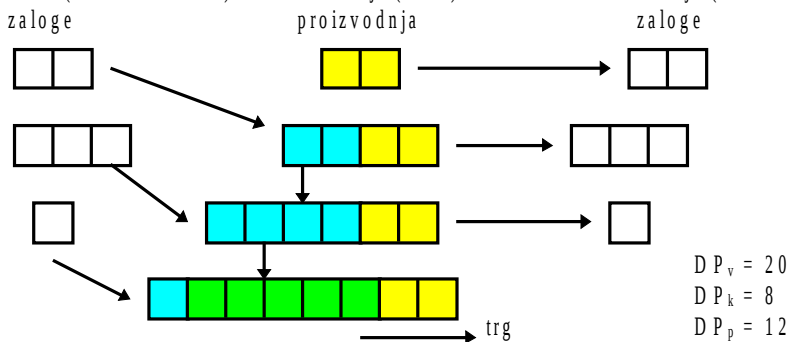
Šlo je za časovno zaporedne procese. Višje stopnje so morale čakati na nižje. Prestopi so bili med stopnjami iz nižje v višjo. Vse te stopnje pa potekajo hkrati in ne čakajo ena na drugo.

### Družbeni produkcijski proces v določenem razdobju

Jemljemo eno panogo, vendar imamo v mislih vse panoge. Hkratnost vseh 4 faz je možna le, če se med seboj ne čakajo. To omogočajo zaloge.

· Zaloge so na začetku in na koncu enake (ostanejo pri proizvajalcu).

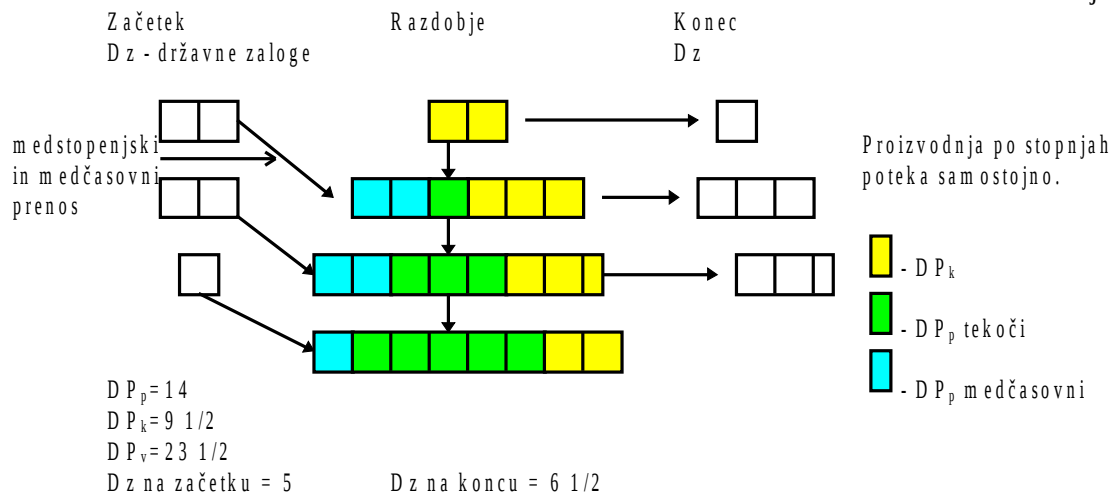
Začetek ( $t-1 = 31.12.96$ )      Razdobje (l. 97)      Konec razdobja ( $t = 31.12.97$ )



Slika 7

Ta predpostavka ni realna.

· zaloge na začetku in na koncu niso enake



Slika 8

Dokončani produkt gledamo naturalno. Kosmati produkt je večji od dokončanega. Povečanje zalog ustvari tisti del produkta, ki ni dokončan. Finalni ali končni produkt je iz dokončanega (obleka) in nedokončanega produkta (povečanje zalog).  $P_f = P_d + P_{ned.} = 8 + 1 \frac{1}{2} = 9 \frac{1}{2}$ .

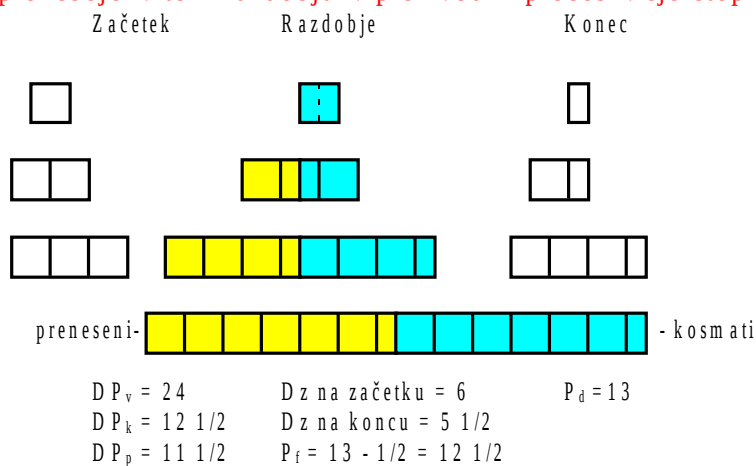
Po velikosti vrednosti gre za enako količino vendar  $P_k$  predstavlja vrednost,  $P_f$  pa je naturalna vsebina (obleke + letos narejena 1 enota prediva +  $\frac{1}{2}$  enote tkanine). Dokončani produkt ne bo nikoli več predmet proizvodne obdelave, finalni pa v danem časovnem obdobju ne bo predmet predelave.

FIFO (first in first out) metoda - zaloge, ki so prišle prve noter, gredo prve ven.

LIFO (last in last out) metoda - zaloge, ki so prišle zadnje noter, gredo prve ven

Lahko se zgodi, da je finalni produkt manjši od dokončanega, ker so vse zaloge porabili in prave ustvarjene stvari so majhne. Niso delali zalog za naprej. V tem primeru je nedokončani produkt negativen.

Na vsaki stopnji je razmerje med prenesenim in bruto 1:1. Na 1. stopnji je stoo odstotno + 1 enota kosmatega produkta. Zaloge na začetku so po stopnjah 1, 2, 3. Zaloge na koncu so enake polovici vseobsežnega produkta stopnje. Vse zaloge z začetka razdobja se prenesejo v tem razdobju v proizvodni proces višje stopnje. Nariši in razloži shemo!



Slika 9

## Merjenje produkta

- Metode za ugotavljanje velikosti družbenega produkta.

Velikost produktov lahko ugotovimo tako, da izmerimo velikost tokov, ki gredo v proizvodnjo oz. pridejo iz nje.

- **Dohodkovna metoda** - velikost produkta izmerimo po velikosti dohodkov lastnikov produkcijskih faktorjev, ki so sodelovali pri ustvarjanju produkta. To metodo je prvič uporabil l. 1688 Gregory King.
- **Proizvodna metoda** - meri se tok dokončanih produktov, ki grejo preko trgov v proizvodnjo (ki zapuščajo proizvodni proces).
- **Metoda družbenih izdatkov** - meri priliv plačil za prodane produkte.
- kolikor se je v izdelavo vložilo, toliko je vredno. V praksi ni uporabljena, ker ni enotnega merila, za faktorje razen denarja, tu pa pridemo že do dohodkovne metode.

### Nominalni in realni produkt

Če je več različnih produktov, je težko določiti skupen produkt, ker ni skupnega imenovalca. To je lahko edino denar.

$$DP = \sum_i P_i \quad DP - \text{družbeni produkt, je vsota produktov}$$

$$DP_{nominalni} = \sum_i P_i \cdot C_i$$

$DP_{nom}$  - nominalni dr. produkt, vsota produktov x njihove cene

S tem smo rešili problem neenotnosti, vendar se je pojavil nov problem: na  $DP_{nom}$  vplivata št. proizvodov in njihove cene - zaradi inflacije se cene spreminjajo. Zato vzamemo stalne cene: vzamemo cene enega leta in vse produkte izračunavamo po cenah tistega leta (bazno leto).

Za bazno leto vzamemo leto 1994.

$${}_{nom}DP_{94} = \sum P_{94} \cdot C_{94}$$

$${}_{nom}DP_{95} = \sum P_{95} \cdot C_{95} \quad {}_rDP_{95} = \sum P_{95} \cdot C_{94}$$

${}_rDP$  - realni produkt

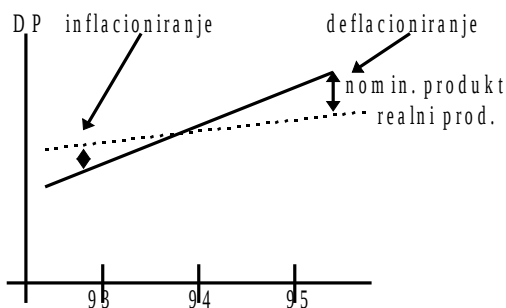
S tem smo se rešili problema inflacije, vendar to ni idealna stvar, ker tega sploh nikoli ni bilo, to smo mi ustvarili statistično.

Za prehod iz nominalnega produkta v realnega moramo iz nominalnega produkta izločiti cene:

$${}_rDP_{96} = \frac{\sum P_{96} \cdot C_{96}}{I \frac{C_{96}}{C_{94}}} = \frac{{}_{nom}DP_{96}}{I_{cen}}$$

indeks cen

do stalnih cen pridemo tako, da izračunamo indeks cen med tekočim in bazičnim letom . Če so se cene dvignile je to *deflacioniranje* , če pa so padle, je to *inflacioniranje* .



Slika 10

Ker ima država že vse cene baznega leta, lahko sestavi "cenik" vseh produktov v cenah baznega leta ('94). Tako lahko izračunamo nominalni in realni produkt za drugo leto. Ko pa ju med seboj delimo dobimo implicitni deflator (inflator), če pa pomnožimo vse skupaj s 100, dobimo indeks cen.

$$\frac{{}^{nom}DP_{97}}{{}^rDP_{97}} \cdot 100 = \frac{\sum \cancel{P}_{97} \cdot C_{97}}{\sum \cancel{P}_{97} \cdot C_{94}} \cdot 100 = I_{cen}$$

## Potrošnja in investiranje družbenega proizvoda

$$P_{96} = C_{96} + S_{96} = C_{96} + I_{96}$$

C - poraba ali konzum; P - produkt; S - prihranki; I - naložba ali investicija

ex ante - v naprej

ex post - nazaj

Varčujemo, ker bi radi nekaj kupili (investirali) - ex ante; želimo pa več, kot imamo prihrankov  $S < I$ . Investiramo pa lahko le tisto, kar smo prej (ex ante) prihranili:  $S=I$ .

O tem je smiselno razpravljati le v določenem razdobju. Potrošnja in investicija sta dve osnovni obliki, ki pa se še delita:

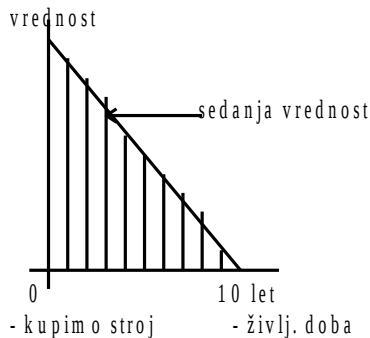
$$C = C_z + C_o \quad I = I_d + I_t \quad I_t = E + U$$

$C_z$  - zasebna potrošnja (bencin, ki ga mi porabimo);  $C_o$  - obča potrošnja (bencin, ki ga porabijo policijski avtomobili)

$I_d$  - domače investicije;  $I_t$  - investicije v tujini; E - izvoz; U - uvoz

## Trošenje delovnih sredstev in čisti ali neto produkt

V delovnem procesu se stroj obrablja. Zmanjšuje se njegova vrednost.



Slika 11

Že prej je potrebno poskrbeti, da bo dovolj denarja, da bomo lahko kupili nov stroj, ko bo prejšnji propadel. To zagotovimo s procesom **amortiziranja**:

V ceno produkta, ki ga stroj proizvaja vključimo tudi del plačila za obrabo stroja. Ko se produkt proda, se izloči del, ki je bil določen za obrabo stroja. Ta del se nalaga v *amortizacijski sklad*.

Amortiziranje je proces prenosa dela vrednosti delovnega sredstva na produkt, ki ga proizvaja in vračanje dela dohodka iz prodaje tega produkta v amortizacijski sklad.

*Linearna amortizacija*: amortizacijska stopnja je  $1/\text{(življenjska doba = amortizacijska doba)}$ .

Če je bila inflacija, moramo ohranjanj realno vrednost.

Obraba je lahko: - stroj se obrabi

- zob časa (napredek tehnike)

*Pospešena amortizacija*: še preden se stroj obrabi, zberemo za novega - država jo pospešuje zaradi modernizacije, zato ta sredstva niso obdavčena.

Če od kosmatega produkta odštejemo amortizacijo, dobimo čisti ali neto produkt ( $P_c$ )

$$P_k - A = P_c$$

Problemi: - ne moremo določiti življenjske dobe

- napredek tehnike

- obraba ni linearna

## Obnova ali reprodukcija (R)

Vprašanje je, kolikšna je obnova. Ne moremo je natančno določiti.

Obnova je tista vrednost, ki bi jo bilo potrebno vložiti, da bi produkcijske sposobnosti proizvodnega sredstva ostale nespremenjene. Pove koliko je bil dejansko vreden stroj



(njegove kapacitete). Tega pa se ne da izračunati. Zato si pomagamo knjigovodsko, z amortizacijo. Ni pa nujno, da je ta pravilna.

Primer tehničnega napredka (TN): PC 386 je pred 10 leti stal 2000 DEM. Da bi ga lahko kasneje obnovili, damo vsako leto na stran 200 DEM. V 10 letih zberemo 2000 DEM. Vendar takrat za 2000 DEM dobimo:

- za ta znesek bolj produktivno sredstvo
- enako produktivno sredstva za veliko manj denarja.

$$P_v - P_p = P_k$$

$$P_k - R = P_c$$

$P_v$  - vseobsežni produkt;  $P_p$  - preneseni produkt;  $P_k$  - kosmati produkt;  $P_c$  - porabljeni produkt

Če je tehnični napredek pozitiven, je amortizacija večja od obnove:  $TN > 0 \Rightarrow A > R \Rightarrow P_\xi < P_c$

Če pa bi bilo tehnično nazadovanje, bi bilo premalo amortizacije za obnovo (čipke, perzijske preproge):  $TN < 0 \Rightarrow A < R \Rightarrow P_\xi > P_c$

## Investicije

$$P = C + I$$

Investicije v bruto smislu predstavljajo vse, kar od produkta določenega razdobja ni bilo tekoče porabljeno.

$$I_k = P_k - C \quad (I_k - \text{kosmate, bruto investicije; } C - \text{tekoča poraba})$$

Razdelitev investicij:

- potrošne dobrine: - trajne (osebni avto)
  - netrajne (hrana, zaloge)
- proizvodne dobrine: - trajne (proizvajalni stroji)
  - netrajne (zaloge, materiali)

Kriterij za trajnost je dogovorjen. Trajne so tiste dobrine, katerih življenjska doba je preko enega leta. Zaloge v nekem trenutku so vsota vseh povečanj zalog v prejšnjih obdobjih.

$$Z_t = \sum_{i=0}^t \Delta t_i$$

$$B_t = \sum_{i=0}^t I_{Ci}$$

$Z_t$  - zaloge v trenutku (netrajne)

$t$  - zaloge obdobja

$B_t$  - bogastvo (kapital) v trenutku

$I_c$  - razširitvene investicije

$$I_c = I_k - R$$

$$I_\xi = I_k - A$$

$R = I_r$  - razširitvena investicija

$$I_k = I_r + I_c$$

$$P = C + I$$

$$P_\xi = C + I_\xi$$

$$P_c = C + I_c$$

Način nabiranja je proizvedeno bogastvo, ki je vezano na produkte. Obstaja pa še naravno bogastvo (voda, gozdovi). Je težje izmerljivo. Skupaj to predstavlja družbeno bogastvo.

## Investicije v zaloge

$$I_{zaloge} = \Delta Z_t = Z_t - Z_{t-1}$$

To so zaloge, ki smo jih pridobili v določenem obdobju. V času od nastanka zaloge, pa do njene pokaritve, ni časa za nek bistven tehnični napredek  $\rightarrow TN = 0 \rightarrow A = R \rightarrow P_\xi = P_c$

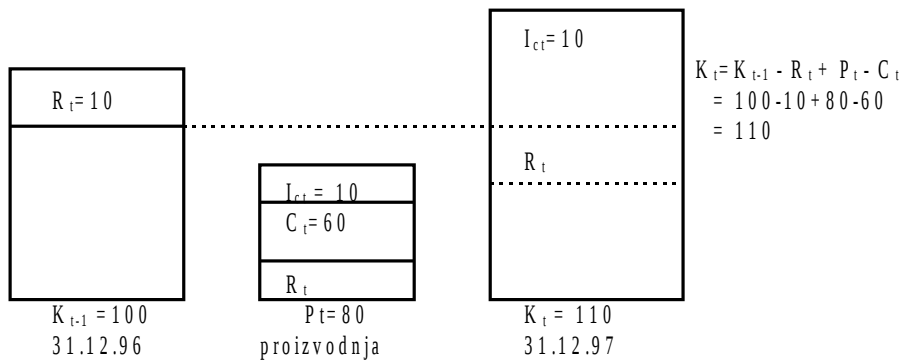
Investicije v trajne potrošne dobrine

pri njih se obnašamo tako, kot bi bile netrajne. Ko TV kupimo, ne dajemo denarja na stran (amortizacija) -> celotna amortizacija v družbi je premajhna.

## Merjenje velikosti produkta po uporabi

Kar se proizvede v sektorjih proizvodnje lahko izmerimo po produktih ali pa po tokovih, ki prihajajo noter.

Začnemo z nekim kapitalom  $K_{t-1}$  (31.12.96). Njegovo stanje se pridobi s pomočjo bilance. v letu 1997 pa produciramo  $P_t$ . Na koncu l. 1997 pa imamo zopet kapital  $K_t$ . V tem ustvarjanju je bilo porabljenih nekaj strojev in nekaj zalog iz prejšnjega obdobja. Zato se na začetku razdobja kapital zmanjša. Ob koncu leta 1997, bomo imeli še vedno del premoženja iz l. 1996, vendar pa bo to premoženje za določen znesek zmanjšano. zato moramo ta produkt obnoviti in spraviti na prejšnjo vrednost. Del letošnje potrošnje je tudi kar predmet potrošnje v letošnjem letu. Če smo dobro gospodarili, nam še vedno ostane višek, tega pa dodamo kapitalu (bogastvo je večje).



Slika 12

$$P_{K,t} = K_t - K_{t-1} + R_t + C_t = I_{ct} + R_t + C_t$$

$$P_{C,t} = K_t - K_{t-1} + C_t$$

$$K_t = K_{t-1} + I_{ct}$$

$$K_{t-1} = K_{t-2} + I_{ct-1}$$

$$K_t = \sum_{i=-\infty}^0 I_{ct-i} \text{ - kapital je seštevek razširitvenih investicij}$$

**Bogastvo na koncu je za 30 enot večje kot na začetku, ki je roj. dan. Obnova znaša 1/10 bogastva na začetku, poraba razdobja pa 10 enot. Izračunajte: - možna produkta - možne investicije**

$$K_{t-1} = 27$$

$$K_t = K_{t-1} + 30 = 57$$

$$R_t = 2,7$$

$$C_t = 10$$

$$P_K = K_t - K_{t-1} + R_t + C_t = 57 - 27 + 2,7 + 10 = 42,7$$

$$P_C = K_t - K_{t-1} + C_t = 57 - 27 + 10 = 40$$

$$I_{ct} = K_t - K_{t-1} = 30$$

## Naturalna sestava proizvoda zaprtega gospodarstva

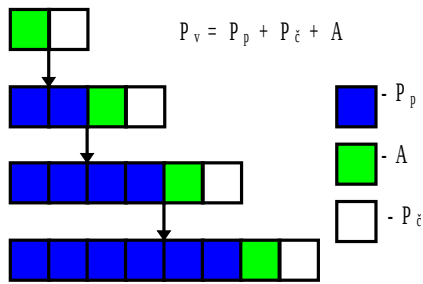
Predpostavke:

1. Def. zaprtega gospodarstva: to je gospodarstvo, ki nima ekonomskih odnosov z drugimi gospodarstvi (avtarkično, izolirano)
2. Enostavno reproduciranje je tisto, pri katerem produkt iz razdobja v razdobje ostaja enak. Če bi se povečal, bi bila to razširjena reprodukcija.
3. Ni tehničnega napredka.

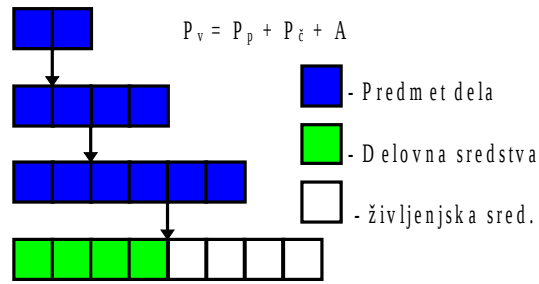
Ti pojmi štejejo za mikro enoto (podjetje) in makro enoto (narodno gospodarstvo).

V gospodarstvu, ki izpolnjuje zgornje pogoje, morajo obstajati posebni odnosi med ustvarjanjem in potrošnjo (uporabo) produkta. Ker je obseg ves čas enak, ne dobimo ničesar od drugod, ni TN. Kar hočemo investirati, moramo tudi sami pridobiti.

Vrednostna struktura produkta



Naturalna struktura produkta



Gledamo povpraševanje  
Slika 13

Gledamo porabo

1. 12  $P_p$  = 12 predmetov dela
2. 4  $A$  = 4 delovnih sredstev
3. 4  $P_c$  = 4 življenjskih sredstev

Te tri enakosti so osnovne, nujne, ker samo če so izpolnjene, bo lahko proces proizvodnje v družbi lahko potekal neprekinjeno. te identičnosti pa niso nujno izpolnjene, če imamo zaloge. Daljša ko so razdobja, manjša je lahko vloga zalog.

### Naturalna struktura v odprtem gospodarstvu

Če se gospodarstvo odpre, to pomeni, da ima gospodarske odnose z drugimi gospodarstvi, torej sodeluje v menjavi. Menjava pa omogoča specializacijo. Menjava poruši enakosti. vsak dela tisto vrsto proizvodov, kjer ima prednosti. Delitev dela: tehnična, družbena, mednarodna (-če odpiramo narodno gospodarstvo). Specializiraš se lahko na osnovi naravnih virov ali pa komparativnih prednosti.

Mednarodna menjava je v primerjavi z notranjo menjavo v slabšem položaju zaradi:

- državne meje, carinske meje, monetarne (valutne) meje,
- nekaterih produktov (storitev) ni mogoče menjavati med državami (klima, pošta)
- negibljevost faktorjev (kmetovalca ne moreš izvoziti)

Ideja EU - meje vmes bi ukinili, navzven pa še bolj okrepili.

### Marxove sheme reprodukcije

Marx je bil kritičen do kapitalizma  
delovna sredstva

	$P_p$	+ $A$	+ $P_c$	= $P_v$
1. ( surovine)	-	+ 100	+ 400	= 500
2. ( polproizvodi)	500	+ 300	+ 200	= 1000
3.	100 0	+ 400	+ 600	= 2000
4a (sredstva za delo)	800	+ 900	+ 800	= 2500
4b (potrošni produkti) življenjske potrebščine	120 0	+ 800	+ 1000	= 3000
S	350 0	2500	3000	9000

Tabela 1 - enostavna reprodukcija

Obstaja problem razpoložljivosti proizvodjalnih sredstev. Moramo narediti višek delovnih sredstev, da bi povečali kapacitete. Zaposlimo novo delovno silo. Da bi država povečala proizvodnjo, jo mora preurediti. Žrtvovati mora nekaj življenjskih potrebščin, da bi tako

dobila več proizvodjalnih sredstev, ker ni uvoza. (Za prehodno obdobje preuredimo proizvodnjo, delež iz 4b gre v 4a.)

postopek 10 % povečanja proizvodnje:

	$P_p$	+ A	+ $P_c$	= $P_v$	
1. ( surovine)	-	+ 110	+ 440	= 550	
2. ( polproizvodi)	550	+ 330	+ 220	= 1100	3850
3.	110 0	+ 440	+ 660	= 2200	+ 350
4a (sredstva za delo)	880	+ 990	+ 880	= 2750	+250
4b (potrošni produkti) življenjske potrebščine	970	+ 630	+ 800	= 2400	-600
S	350 0	2500	3000	9000	

Tabela 2 - razširjena reprodukcija

Višek ponudbe pri predmetih dela in pri proizvodjalnih sredstvih, amj pa je potrošnih sredstev (življenjskih potrebščin).

**Postopek:**

- cene se prilagodijo:
  - cene predmetov dela padajo
  - cene delovnih sredstev padajo
  - cene življenjskih sredstev rastejo

Če hočemo razširiti kapacitete, se cene ne smejo prilagoditi.

- Prihranki naj bi bili usmerjeni v nakup strojev in materiala.
- V tretjem razdobju lahko sedaj funkcionira razširjena proizvodnja

	$P_p$	+ A	+ $P_c$	= $P_v$
1. ( surovine)	-	+ 110	+ 440	= 554
2. ( polproizvodi)	550	+ 330	+ 220	= 1100
3.	110 0	+ 440	+ 660	= 2200
4a (sredstva za delo)	880	+ 990	+ 880	= 2750
4b (potrošni produkti) življenjske potrebščine	132 0	+ 880	+ 1100	= 3300
S	350 0	2750	3300	9900

Tabela 3 - enostavna produkcija na razširjeni ravni  
Produkcija je za 10 % večja

Marxova tabela (Kapital)

$P_p + A$	konstantni kapital	variabilni kapital	presežna vrednost (plačila kapitalistom)	
	C	+ v	+ m	
I (1-4)a	4000	+ 1000	+ 1000	= 6000
II (4b)	2000	+ 500	+ 500	= 3000

S	6000	+ 1500	+ 1500	= 9000
---	------	--------	--------	-----------

Tabela 4 - enostavna reprodukcija

Variabilni kapital in presežna vrednost na prvi stopnji morata biti enaka konstantnemu kapitalu na drugi stopnji.

I.  $(v+m) = II. C$  - enostavna reprodukcija

I.  $(v+m) > II. C$  - razširjena reprodukcija

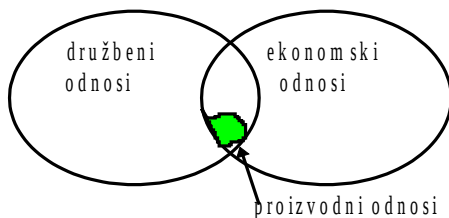
## Družbenoekonomska struktura gospodarstva

Poudarek je na odnosih med ljudmi, ki sodelujejo v procesu gospodarjenja.

Proizvodni odnosi so odnosi med ljudmi v reprodukciji in predstavljajo del družbenoekonomskih odnosov. To so odnosi med ljudmi, ki sodelujejo pri celotni reprodukciji določene količine proizvodov in storitev v istem reprodukcijskem krogu.

Družbeni odnosi so odnosi med ljudmi. Jih je kar nekaj vrst (sorodniški, prijateljski, ljubezenski, *proizvodni* ...)

Ekonomski odnosi so odnosi v ekonomiji (med podjetji, država, ki daje subvencijo, *proizvodni* ...)



Slika 14

Ker vsi sodelujemo vsaj v eni fazi, smo vsi med seboj v proizvodnem odnosu. Proizvodni odnosi niso nujno fizični (da se subjekta poznata, prideta v kontakt), lahko pa prideta v kontakt (kupec - prodajalec).

Proizvodni odnosi so v proizvodnji (šef - delavec, direktor - tajnica,...), določeni so z lastninskimi odnosi, določajo pa delitvene odnose (Ker je mojster lastnik, je šef delavnice in odloča o vsem, ter si od zaslužka prisvoji največji delež.)

## Lastnina v pravnem in lastnina v ekonomskem smislu

Lastnina v pravnem smislu je institut pravnega reda, ki daje posameznikom pravico do prisvajanja produkta.

Upravičenja lastnika:

- ius utendi - pravica do rabe predmeta kot lastnine
- ius fruendi - pravica prisvajanja plodov lastnine
- ius abutendi - pravica zlorabe, uničevanja lastnine

- ius procurandi - dolžnost skrbi, vzdrževanja

Lastnina v ekonomskem smislu pa je *questio facti* (vprašanje dejstev). Pomeni dejansko izvajanje upravičenj v praksi. Tisti, ki uporablja neko stvar, je ekonomsku lastnik. Ni pa nujno, da je tudi njen pravni lastnik (tat, ki se pelje z ukradenim avtomobilom, je njegov ekonomski lastnik, ker ga uporablja).

### 4 razlike med pravno in ekonomsko lastnino:

- Glede objekta: če stvar ni hkrati dobrina, ne more biti predmet lastnine v ekonomskem smislu, ker je nihče ne rabi, koristi. Lahko pa je vedno lastnina v pravnem smislu.
- Glede subjekta: Pravni lastnik je lahko isti kot ekonomski, ni pa nujno (pelješ se z očetovim avtomobilom)
- Glede temelja: temelj lastnine v pravnem smislu so lastninska upravičenja (so večinoma zapisana). Temelj lastnine v ekonomskem smislu je lahko stvarnopravni, obligacijska pravica, služnostna pravica (posojilna pogodba), dejansko stanje (tat).
- Pravni lastnik je lahko pravna oseba ali fizična oseba, ekonomski lastnik pa je le fizična oseba

## Kdo so lastniki proizvodjalnih sredstev

Osnovni element računovodstva so konti. Prikazujemo v dveh oblikah:

· bilanca stanja:

AKTIVA (sredstva)	PASIVA (viri sredstev)
- denar	- posojila
- produkt	-
- surovine	-
- stroji	-
...	
nepremičnine	last

Tabela 5

Sredstva vpisujemo po stopnji likvidnosti (likvidnost = hitra vnovčljivost). Veljati mora Aktiva=Pasiva. Bilanca stanja je momentni podatek, običajno jo naredimo konec leta.

· bilanca uspeha:

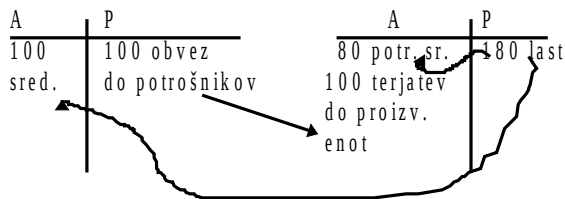
IZDATKI	PREJEMKI
elektrika	štipendija
surovine	igrte na srečo
...	...
profit/izguba	

Tabela 6

Ali imaš profit (izdatki < prejemki) ali pa izgubo (izdatki > prejemki). Bilanca uspeha je intervalni podatek. Prenese se v bilanco stanja na koncu leta. Če je to profit, se to prišteje lasti, če pa je izguba, se še bolj zadolžim.

proizv. enota

potrošna enota



Slika 15

V ekonomskem smislu so potrošne enote lastniki potrošnih sredstev in neposredno tudi proizvodnih sredstev. Kljub pravni formulaciji, da smo vsi lastniki, se državne lastnine ruskega tipa in družbene lastnine ex -Jugo tipa ne da uresničiti v praksi.

## Izvoz (E) in uvoz (U)

Ožja def: Izvoz in uvoz pomeni pretok materialnih dobrin preko državne meje.

Širša def.: Izvoz in uvoz pomeni pretok materialnih dobrin in storitev iz gospodarske enote enega narodnega gospodarstva v drugo gospodarsko enoto drugega narodnega gospodarstva (lesno gospodarstvo Postojna prodaja les papirnici Vevče, ki je v lasti Avstrijcev).

Pravni temelj je kupoprodajna pogodba (običajno). So pa še druge oblike (reparacije, nasledstvo, enostranski transfer - pomoč beguncem, darila...)

E - U = izvozno-uvozna bilanca katere rezultat je saldo E-U bilance.

E - U > 0 - saldo je pozitiven ali bilanca je aktivna, suficit

E - U = 0 - saldo je nič ali bilanca je izravnana

E - U < 0 - saldo je negativen ali bilanca je pasivna, deficit

Glede na to, kaj zajamemo, poznamo več bilanc:

1. blagovno trgovinska bilanca (blago)
2. storitvena bilanca (storitve - turistične, transportne, inženiring, finančne...)
3. dohodki - kapitala (obresti - i)  
- dela (plače -w)
4. tekoči transferji (darila, pomoč tujcem...)

I. (tekoča) plačilna bilanca

II. A. kapitalski račun (prilivi, odlivi od licenc in patentov)

B. finančni račun:

- investicije: - neposredne (kupijo tovarne, gradijo nove tovarne)
- portfolio (delnice različnih podjetij)
- krediti, posojila
- ostalo

III. rezerve centralne banke - kar se pokaže kot višek v I. se izrazi tu ali pa v II.

Domači produkt  $P_d = C + I_s = C + I_d + E - U$

Uporabljeni produkt  $P_u = P_d - E + U \rightarrow P_d = P_u + E - U; P_u = C + I_d$

Uporabljeni produkt je vse tisto kar narediš doma, razen dela, ki gre v izvoz, plus tisto kar uvozimo.

$I_t = E - U; I_s = I_d + I_t$

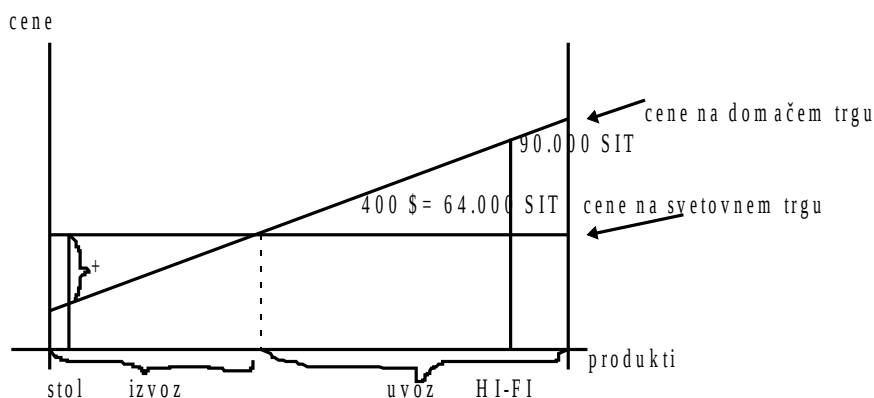
domači produkt je tisti, ki je narejen na domačem ozemlju. Uporabljeni produkt je tisto, kar nam je na razpolago, kar lahko potrošimo.

### Smisel uvoza in izvoza

Na dolgi rok je želja, da sta uvoz in izvoz enaka in da je bilanca izravnana. Deflicit bi pomenil, da moramo vedno plačevati v tuji valuti, ali pa da se zadolžujemo.

Naturalno strukturo proizvodnje preko menjave s tujino spremenimo v željeno strukturo proizvodnje (npr.: država proizvaja le nafto, jo izvozi in preko uvoza kupi vse, kar si zaželi).

Vrednostni element:



Slika 16

Izvažamo vse tiste produkte, za katere doma dosežemo manjše cene kot v tujini in obratno. Odvisno je od tečaja. Primeren je tisti, iz katerega sledi, da sa bo izplačalo približno 1/2 uvažati in 1/2 izvažati. *Ravnotežni tečaj* - omogoča uravnoteženo E-U bilanco.

$C_t$  = tuja cena

$$C_{t,s} \cdot \frac{SIT}{\$} = C_{t,SIT}$$

**Depreciacija** - razvrednotenje - valuta ima manjšo vrednost  $\rightarrow$  rast izvoza (ker se bolj splača) - vodi v pozitivno E-U bilanco.

**Apresiasi** - če domača valuta pridobiva na vrednosti -< rast uvoza - vodi v negativno E-U bilanco.

Po svetovnih cenah je E-U bilanca izravnana.  $E=U=400$ . Indeks cen izvoza = 120, indeks cen uvoza = 80.

a) Izračunaj E-U bilanco po svetovnih (domačih) cenah.

b) Kolikšna je korist od menjave s tujino?

$$I_{cen.izvoza} = \frac{\text{svetovne.cene.izoznih.dobrin}}{\text{domače.cene.izvoznih.dobrin}}$$

$$I_{cen.uvoza} = \frac{\text{svetovne.cene.uvoznih.dobrin}}{\text{domače.cene.uvoznih.dobrin}}$$

a) po svetovnih cenah:  $400 - 400 = 0$

po domačih cenah :  $\frac{\text{izvoz.po.svet.cenah}}{I_{cen.uvoza}} = \frac{400}{120} \cdot 100 = 333,3$  korist je :  $400 - 333 = 67$

$$U_d = \frac{U_{svet.}}{I_{cen.uviza}} \cdot 100 = \frac{400}{80} \cdot 100 = 500 \quad E_d - U_d = 333 - 500 = -167$$

Po svetovnih cenah izravnana bilanca je postala po preračunih v domače cene negativna (à korist od menjave, ki sestoji iz dveh delov: 67 izvoza in 100 prihrankov od nakupov v tujini v primerjavi z nakupom doma).

Enaka naloga kot prej, le da je izvoz = roj. dnevu (27) in uvoz = roj. mesec (9). Indeksi cen ostajajo enaki.

### Uporaba produkta

$P = C + I + E - U + G$ ; C - zasebna poraba, G - obča poraba

Nekatere stvari se v družbi organizirajo skupno, ker je to ceneje ali pa to določa družbeni dogovor, da bi ustvarili za vse primeren standard (šolstvo, zdravstvo, pomoč handikapiranim...). To je odvisno od vzpostavljenega sistema.

**Komunizem**: vsak prispeva po sposobnostih in vzame po potrebah. To ne funkcionira, ker ni vzpodbude za tiste, ki imajo večje sposobnosti in ker je pomanjkanje dobrin za zadovoljevanje potreb.

**Socializem in kapitalizem**: povežeta prispevek z delitvijo. Vsak daje po sposobnostih, vzame pa sorazmerno s prispevkom. Razlika med socializmom in kapitalizmom je v tem, kako se prispevek meri. V socializmu do določa centralni planer, v kapitalizmu pa trg.

Državni (G) račun:

izdatki	prejemki
- plače delavcev v državni upravi	- davki
- investicije države (ceste,...)	- posojila od centralne banke
- materialni izdatki	- posojila iz tujine
	- državna podjetja
	- kazni

Tabela 7

Materialni izdatki edini štejejo v ožjem smislu med državne izdatke, saj sta ostali dve rubriki bolj kot transfer.